

“O’ZBEKISTON TARIXI” FANINING PREDMETI, MANBASI, DAVRLARI VA VAZIFALARI**Samatov Dilshodbek Toxirjonovich**

Andijon davlat pedagogika instituti Ijtimoiy-gumanitar fanlar va san’at fakulteti dekani
pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori

dilshodbek.samatov.86@mail.ru**Akmaljonov Akbarjon Akmaljon o’g’li**

Andijon davlat pedagogika instituti Ijtimoiy-gumanitar fanlar va san’at fakulteti

Tarix yo’nalishi talabasi

Akmaljonovakbarjon2001@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqola O’zbekiston tarixi fanining maqsadi, vazifasi, predmeti va manbasi haqida fikr mulohazalar yuritadi va fanni o’qitish jarayonida kerak bo’ladigan materiallarni keng yoritib, O’zbekiston tarixi fani davrlari va vazifalarini keng bayon etadi.

Kalit so’zlar: O’zbekiston tarixi, fanlar Akademiyasi, dialektik metodologiya, davr, kelajak, fan, predmet, maqsad, xalq, ekspluatatsiya, madaniyat.

Аннотация: В данной статье размышляются цель, задача, предмет и источник истории Узбекистана.

Ключевые слова: История Узбекистана, Академия наук, диалектическая методология, период, будущее, наука, предмет, цель, народ, эксплуатация, культура.

Annotation: V dannoy state razmyshlyayutsya tsel, zadacha, predmet i istochnik istorii Uzbekistana.

Key words: History of Uzbekistan, Academy of Sciences, dialectical methodology, period, budushchee, science, subject, tsel, nation, exploitation, culture.

KIRISH: XX asr oxiri o’zbek xalqi tarixida olamshumul ahamiyatga molik davr bo’ldi. O’zbekiston mustaqil taraqqiyot yo’liga kirdi, asriy orzusi ushlangan xalq o’z taqdirini o’z qo’li bilan yaratadigan bo’ldi. Kelajagi buyuk davlatni qurish va mustahkamlash uchun jamiyatni harakatga keltiruvchi komil insonlarni etishtirish talab etiladi. Buning uchun jamiyatning har bir a’zosi dastavval, o’zligini anglashi kerak. Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov “Tarixiy xotirasiz kelajak yo’q” deb atalgan risolasida, - “o’zlikni anglash tarixni bilishdan boshlanadi. Tarixni yaxshi bilmasdan turib yuksak mavqega erishish mumkinmi? Albatta, mumkin emas. Ma’naviyatini tiklashi, tug’ilib o’sgan yurtida o’zini boshqalardan kam sezmay, boshini baland ko’tarib yurishi uchun insonga, albatta, tarixiy xotira kerak... Tarixiy xotirasi bor inson - irodali inson. Takror aytaman, u irodali insondir... Jamiyatning har bir a’zosi o’z o’tmishini yaxshi bilsa, bunday odamlarni yo’ldan urish, har xil aqidalar ta’siriga olish mumkin emas. Tarix saboqlari insonni hushyorlikka o’rgatadi. Irodasini mustahkamlaydi”- deb ta’kidlaydilar.

O’zbek xalqining ezgu orzusi ro’yobga chiqib, o’z mustaqilligini qo’lga kiritdi. Mustaqillik tufayli uning boy madaniy o’tmishidan saboq olish, Vatan tarixini chuqurroq va izchil tadqiq etish va qimmatli xulosalar chiqarish alohida ahamiyat kasb etmoqda. Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimovning “...tarixga murojaat qilar ekanmiz, bu xalq xotirasi ekanligini nazarda

tutishimiz kerak. Xotirasiz barkamol kishi bo'lmaganidek, O'z tarixini bilmagan kishining kelajagi ham bo'lmaydi", -- deganlari ayni haqiqatdir. Komil insonni tarbiyalashda Vatan tarixining roliga Birinchi Prezidentimiz alohida urg'u beradilar. "O'zlikni anglash tarixni bilishdan boshlanadi", - deb yozadi Birinchi Prezidentimiz "Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q" risolasida.

"Ma'naviyatni tiklash, tug'ilib o'sgan yurtida o'zini boshqalardan kam sezmay, boshini baland ko'tarib yurishi uchun insonga, albatta, tarixiy xotira kerak. Tarixiy xotirasi bor insonirodali inson. Takror aytaman, irodali insondir". Yana "Inson uchun tarixdan judo bo'lish - hayotdan judo bo'lish demakdir". "O'zbekiston tarixi" fanining hozirgi mustaqilligimizni mustahkamlash, komil insonni tarbiyalashdagi roli mislsizdir. Shuning uchun ham Birinchi Prezidentimiz I. Karimov tarix fani taqdiriga qiziqib, uni rivojlantirish, buning uchun esa tarixiy tadqiqotlarni to'g'ri yo'lga solib yuborish ishida tashabbus ko'rsatmoqdalar. Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti huzuridagi Davlat va jamiyat qurilishi akademiyasi qoshida "O'zbekistonning yangi tarixini yaratish markazini tashkil etish to'g'risida"gi Farmoni, 1996 yilning 16 dekabrda esa O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekistonning yangi tarixi"ni tayyorlash va nashr etish to'g'risida" qarori e'lon qilindi. Bu qarorda Vatan tarixini yoritishning ilmiy-metodologik yo'nalishlari ko'rsatib berildi. Bu yo'nalishlar quyidagilardan iborat:

- xalqimiz o'tmishidagi millat taqdiri bilan bog'liq bo'lgan tarixiy jarayonlarni chuqur ilmiy tadqiq etish, xolisona yoritish;
- O'zbekistonning yangi tarixini yozishda tarixiy bosqichlar va ijtimoiy-siyosiy taraqqiyot uzluksiz jarayon ekanligini nazarda tutish, tarixiylik va vorisiylik tamoyillariga amal qilish;
- O'zbekiston xalqining buyuk tarixiy merosga ega ekanligi va umumbashariyat qadriyatlariga munosib hissa qo'shganligini e'tirof etgan holda o'ziga xos davlat qurilishi an'analari va ularga nisbatan fikrlar, qarashlar xilma-xilligini Hisobga olish;
- "O'zbekistonning yangi tarixi"ning har bir qismi va bo'limlarini yozishda biryoqlama, sub'ektiv yondoshuvlarga yo'l qo'ymasdan xolisona tadqiqot usuliga amal qilish;
- "O'zbekiston tarixi"ga oid voqea-hodisalarni yoritishda uning ko'hna Turonzamin, Turkiston tarixining tarkibiy qismi bo'lganligini yodda saqlash;
- O'zbekiston tarixi dunyoning turli mintaqalarida sodir bo'lgan ijtimoiy-tarixiy voqea-hodisalar ham da jahon taraqqiyoti jarayonlari bilan uzviy bog'liq ekanligini va ularning birbiriga o'zaro ta'sirini Hisobga olish;
- tadqiqot yaratishda eski kommunistik-bolpshevistik mafkura aqidalariga va o'tmishni soxtalashtirishga yo'l qo'ymaslik, tarixiy jarayonlarni xolisona baholash;
- yoshlarni milliy istiqlol g'oyalari, vatanparvarlik va umuminsoniylik ruhida tarbiyalashda tarixiy voqea-hodisalarning ahamiyatini e'tiborga olish.

MATERIALLAR VA USULLAR: O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining "O'zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Tarix instituti faoliyatini takomillashtirish to'g'risida"gi 1998 yil 27 iyulda e'lon qilingan qarori Respublikamizda tarix fanining qaytadan tiklanishi va rivojlanishida tarixiy voqea bo'ldi. Qarorda Vatanimizda tarix fanining rivojlanishini ta'minlaydigan ishlarni tashkiliy jihatdan qayta qurish, texnikaviy jihozlash,

kadrlar tayyorlash; bu ishlarni mablag' bilan ta'minlash chora-tadbirlari belgilangan. Bu chora-tadbirlar, asosan, bir narsaga - "O'zbek xalqi va uning davlatchiligi haqqoniy tarixini o'rganish, mamlakatimiz va chet ellarda mavjud tarixiy manbalar tahlili asosida olingan ilmiy natijalarning jahon miqyosidagi e'tirofiga erishish, ularga tayangan holda ilmiy, ilmiy-ommabop asarlar, darsliklar, turli adabiyotlar yaratish va mazkur bilimlarni keng yoyish ham da tarix sohasida Yuqori malakali kadrlar tayyorlash"ni ta'minlash va bu ishda Fanlar Akademiyasi Tarix instituti faoliyatining bosh maqsadi bo'lishi kerak, deb ko'rsatilgan. Shuni alohida ta'kidlash joizki, yirik davlat arbobi va iste'dodli olim Islom Karimovning bir qator kitoblarida va nutqlarida iqtisod va siyosatga, ma'naviyatning turli sohalariga bo'lgani kabi Vatan tarixiga ham , o'tmishimizga to'g'ri munosabatda bo'lish zarurligi haqida ham qimmatli fikrlar bor. Masalan, Yuqorida ta'kidlaganimizdek, u o'zining "O'zbekistonning o'z istiqlol va taraqqiyot yo'li" kitobida shunday deb yozadi: "Tarixga murojaat qilar ekanmiz, bu xalq xotirasi ekanligini nazarda tutishimiz kerak. Xotirasiz barkamol kishi bo'maganidek, o'z tarixini bilmagan xalqning kelajagi ham bo'lmaydi". "Xalqimizning otashqalb farzandi" kitobida I.A.Karimov O'zining Vatan tarixiga qarashlarini izchilik bilan rivojlantirib, quyidagilarni yozgan: "Bugungi zamon bahosini berish uchun avvalambor, kechagi kunga - o'tmishga nisbatan qanday munosabatda ekanimizga baho berish kerak".

I.A.Karimovning "O'zbekiston - kelajagi buyuk davlat" kitobidagi bir fikrga diqqat qilish joizdir. Hech mubolag'asiz aytish mumkinki, quyidagi so'zlar tarixchi - tadqiqotchilarimiz izlanishlari uchun metodologik asos bo'la oladi:

"Biz yangi hayot uchun bel bog'ladi, biroq o'tmishga malomat toshlarini otmadik. Halqimizning o'tmishga tosh otish - gunohi azim, degan asl aqidasi yodda tutdik... O'tmishni taftish qilish yoki uni inkor etish - o'z ildizimizni o'zimiz kesishimiz bilan barobar ekanligini yaxshi angladik..." Bu gaplarni tarixchilarimiz, ba'zi ijodiy ziyolilarimiz ham o'qib, ham uqib olishlari kerak, Chunki ilgari ular bunga amal qilmadilar va hozir ham to'la amal qilayotirlar, deb bo'lmaydi. Shuning uchun ham Birinchi Prezidentimiz 1998 yilning iyun oyi oxirlarida bir guruh etakchi tarixchilar hamda, ziyolilarning ayrim vakillari bilan suhbat o'tkazdilar. Bu suhbat "Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q" degan sarlavha bilan "Muloqot" jurnalining 5-sonida va alohida risola sifatida nashr qilindi.

METADALOGIYA: Birinchidan, Vatan tarixini o'qish va o'rganish jarayonida yoshlarda tarixiy bilimlar, ilmiy-nazariy tushunchalar va tasavvurlar shakllanmog'i lozim. Chunki tarixiy voqea va hodisalarni bilmasdan, ular haqida tushuncha va tasavvurga ega bo'lmasdan turib g'oyaviy-siyosiy dunyo qarash haqida gap yuritish mumkin emas;

Ikkinchidan, Vatan tarixini yoritish, o'qitish va o'rganish jarayonida chuqur ilmiylik, xolislik, tarixiy haqiqatning ustivorligi asosiy va bosh yo'nalish bo'lishi lozim;

Uchinchidan, Vatan tarixining har bir satri, har bir varag'i milliy qadriyatlarga hurmat ruhi bilan sug'orilgan bo'lishi va milliy g'oya va milliy mafkurasining kamol topishiga xizmat qilishi darkor;

To'rtinchidan, Vatan tarixining boshidan oxiriga qadar singib ketgan asosiy g'oya - otashin vatanparvarlik, baynalminalchilik, insonparvarlik kabi ulug' fazilatlariga qaratilmog'i kerak.

Beshinchidan, Vatan tarixi fani mustaqil respublikamizning siyosiy, iqtisodiy, madaniy-ijtimoiy qadriyatlarining yanada mustahkamlanishi va ravnaq topishiga xizmat qilishi, davr va zamon bilan ham nafas bo'lmog'i ayni muddaodir.

Tarixiy voqealarni o'rganishda qanday ilmiy-nazariy, metodologik asoslarga tayanishning ahamiyati juda katta. Sovetlar davrida uni o'qitish ishlari marksistik metodologiyaga bo'sundirildi. Har qanday voqeani yoritishga komfirqa mafkuraviyligi, partiyaviylik, sinfiylik nuqtai nazaridan yondoshildi. Mamlakat, butun bir xalq tarixi ikkiga - ekspluatatorlar va ekspluatatsiya qilinuvchilar, quldorlar va qullar, feodallar va qaram dehqonlar, burjuaziya va yollanma ishchilar, boylar va kambag'allar, mulkdorlar va yo'qsillar tarzida bo'lindi. Boylar va mulkdorlar, ular orasidan chiqqan beklar, amirlar, xonlar, davlat arboblari, ruhoniylar qoralandi, nomlari badnom qilindi. Tarixiy voqealar jamiyat a'zolarining bir qismi - kambag'allar va yo'qsillarni himoya qilgan, ularning manfaatiga bo'sundirilgan holda yoritildi. Din, diniy qadriyatlar qoralandi, insonlarning diniy e'tiqodlari oyoqosti qilindi, ruhoniylar quvg'in ostiga olindi. Buyuk olimlar, allomalar, ma'rifatparvar shoiru-ulamolar, yozuvchilar ikkiga - materialistlar va idealistlarga bo'lindi. Ulardan u yoki bu dinga e'tiqod qilganlari idealist deb ataldi, ta'qib etildi, ularning faoliyatini o'rganish ta'qiqlandi, o'zlari tahqirlandi, asarlari xalqdan yashirildi, yo'qotib yuborildi. Oqibatda ko'pgina tarixiy voqea-hodisalar soxtalashtirildi, o'tmish qoralandi, ma'naviy merosimiz, milliy qadriyatlarimiz haqoratlandi. Yosh avlodga ularni jirkanch illat, xurofot, eskilik sarqitlari deb o'rgatildi. Xalqimiz tarixining bu qadar soxtalashtirilishiga faqat marksistik metodologiyaning yaroqsizligi aybdor deyish kifoya qilmaydi, albatta. Bu borada mamlakatda hukmron bo'lgan totalitar tuzumning salbiy roli katta bo'ldi. Tarix esa shu totalitar tuzumning xizmatkoriga, targ'ibotchi va himoyachisiga, kommunistik mafkura dumiga aylantirilgan edi. Insoniyat hayoti, jamiyat taraqqiyoti dialektik jarayondir. Dialektika olam yagona va yaxlit, unda sodir bo'ladigan hodisalar, voqealar umumiy va o'zaro bog'lanishi, uzluksiz Harakatda, ziddiyatli taraqqiyotda bo'ladi, deb ta'lim beradi. Dialektik metodologiya har qanday mamlakat tarixini jahon xalqlari tarixi bilan bog'liq holda o'rganishni taqozo o'tdi. Negaki, har bir xalq tarixi milliylik, o'ziga xos betakror xususiyatlari bilan jahon tarixi, butun insoniyat taraqqiyoti bilan umumiy bog'lanishidadir.

NATIHALAR: Darhaqiqat, O'zbekiston tarixi avvalo Markaziy Osiyo mamlakatlari tarixi bilan, qolaversa bashariyat tarixi bilan cham barchas bog'langan. Qadim zamonlardan Yaqin yillargacha Vatanimiz O'rta Osiyo mintaqasidagi ko'pgina davlatlar: Afg'oniston, Eron, Shimoliy Hindiston kabi mamlakatlar bilan yagona iqtisodiy va madaniy makonda bo'lib keldi. Bu katta hududda yashovchi urug', qabila, qavm, elatlar etnik jihatdan doimo o'zaro ta'sir va aloqada bo'lganlar, qo'shilish jarayonini boshidan kechirganlar, ularning ijtimoiy, siyosiy, iqtisodiy, ma'naviy hayoti bir-birlari bilan uzviy bog'liq o'tgan. Shu sababli O'zbekiston tarixini qo'shni mamlakatlar tarixi bilan bog'liq holda o'rganish taqozo etiladi.

Tarixiy voqea-hodisalarni o'rganish, tahlil etish va yoritishda xolislik-haqqoniy, adolatli yondoshuv muhim metodologik qoidadir. Xolislik qoidasini tarixiy voqea, hodisalarni o'rganayotganda ular bilan bog'liq bo'lgan barcha faktlarning hech bir istisnosiz butun majmui bilan birga olib tekshirishni, aniq, haqqoniy dalillarga asoslanishini talab qiladi. Tarixni o'rganishda tarixiylik metodologiyasi muhim ahamiyatga ega. Tarixiylik qoidasi voqea-hodisalarni o'z davrining aniq tarixiy sharoitidan kelib chiqqan holda o'rganishni taqozo o'tdi. Voqea - hodisalarni o'rganishda tarixiy bog'lanish, tarixiy rivojlanish jarayoniga e'tibor qilmoq zarur. Har bir hodisa qanday tarixiy sharoitda, muhitda bo'lganligini bu hodisa o'z taraqqiyotida qanday asosiy bosqichlarni o'tganligini, keyinchalik u qanday bo'lib qolganligini bilish tarixiylik qoidasining asosiy talabidir. Masalan, bironta davlat faoliyatiga tarixiylik nuqtai nazaridan turib baho bermoqchi bo'lsak, birinchidan, u qachon, qanday tarixiy sharoitda paydo bo'ldi, ikkinchidan u o'z taraqqiyotida qanday bosqinchilarni bosib o'tdi, uchinchidan, u hali ham

mavjudmi?, Hozir qay ahvolda, qanday bo'lib qoldi?, degan savollarga aniq javob berishi zarur bo'ladi.

Tarixiylik metodologiyasi xalqning o'tmishini, hozirgi zamon va kelajagini yagona tabiiy jarayon deb, o'tmish hozirgi zamonni tayyorlaydi, hozirgi zamon kelajakni yaratadi degan taraqqiyot qonuni asosida qaraydi. Insoniyat ana shunday umumiy yo'ldan borayotgan ekan, porloq hayot, turmush qurmoqchi bo'lgan avlod tarix fani orqali o'z o'tmishini yaxshi bilmog'i lozim. O'tmishni, ajdodlarimiz tarixini qanchalik yaxshi bilsak, anglab etsak, hozirgi zamonni, mustaqilligimiz mazmunini shunchalik mukammal tushunamiz, kelajakni to'g'ri tasavvur etamiz. Shuningdek, hozirgi zamonni bugungi avlodning bunyodkorlik faoliyatini to'g'ri idrok etish o'tmishni, tariximizni chuqur anglashga ko'maklashadi. Insoniyat taraqqiyotining ma'lum bosqichida urug'chilik tuzumi emirilib, xususiy mulkchilik kelib chiqib, urug' jamoalari turli ijtimoiy tabaqalarga bo'lingach, tarixiy voqea va hodisalar ana shu tabaqalarning manfaati bilan bog'liq holda kechadigan, Har bir ijtimoiy tabaqa o'z manfaati nuqtai nazaridan Harakat qiladigan, ularning manfaati bir-biri bilan to'qnashadigan bo'lib qoldi. Bunday vaziyatda sodir bo'lgan voqealarni, tarixiy jarayonni o'rganishda ijtimoiy yondoshuv printsipiga rioya etish zarur bo'ladi. Ijtimoiy yondoshuv metodologiyasi tarixiy jarayonlarni aholi barcha tabaqalarining manfaatlarini Hisobga olgan holda o'rganishni taqozo o'tdi. Voqealarni alohida bir ijtimoiy tabaqa-kambag'allar, yo'qsillar yoki mulkdor, boylar manfaati nuqtai nazaridan turib tahlil etish, yoritish bir tomonlama yondoshuv bo'lib, u tarixni soxtalashtiradi, to'g'ri xulosaga olib kelmaydi.

Mamlakat yurtboshisiz, boshliqsiz, davlat idora etish, boshqaruvchilar, amaldorlarsiz bo'lmasligini isbot etishning Hojati bo'lmas kerak. Shunday ekan, barcha davlat arboblarni, amaldorlarini yoppasiga qoralash mumkin emas. Jonajon Vatanimiz ko'hna tarixi ham ular orasida xalqparvar, arboblarni bo'lganligidan guvohlik berib turibdi. Ijtimoiy yondoshuv printsipi davlat arboblarning, siyosiy kuchlar, partiyalar, turli uyushmalar, ular yo'l boshchilarining tarixiy taraqqiyot darajasiga ko'rsatgan ijobiy yoki salbiy ta'sirini, jamiyatni u yoki bu yo'ldan rivojlanishidagi rolini bilib olishda muhim ahamiyatga egadir. Mamlakatimiz tarixini o'rganishda milliy qadriyatlar, an'analari va urf-odatlar, islom dini tarixi, odamlarning diniy e'tiqodlari, diniy ta'limotlar va ularning asoschilari faoliyatini tahlil qilishga, yoritishga sivilizatsion munosabatda bo'lib, ularni hurmatlash, eozozlash nuqtai nazaridan yondoshmoq kerak. Hayot xalqning necha ming yillar davomida yaratgan ma'naviy madaniyatini, axloqi, mezonlarini ikkiga - ekspluatatorlik madaniyati va axloqi hamda ekspluatatsiya madaniyati va ahloqqa bo'lish va birinchisini qoralashdan iborat lenincha yo'riqnomaning naqadar zararli ekanligini ko'rsatadi. Ma'naviy merosga bunday yondoshuv ma'naviy qashshoqlashuvga, milliy qadriyatlarining, urf-odatlarining oyoq osti qilinishiga, ko'pgina olimlar, ma'rifatparvar, ruhoniylarning badnom qilinishiga olib kelganligini hech qachon unutmaslik kerak. Tarixni o'rganishda yuqoridagi metodologik qoidalar bilan bir qatorda faktlarni taqqoslash, mantiqiy-qiyosiy xulosalar chiqarish, davrlashtirish, sotsiologik tadqiqotlar o'tkazish, statistik, matematik va boshqa usullardan ham foydalaniladi.

XULOSA: Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, "Modomiki, o'z tarixini bilgan, undan ruhiy quvvat oladigan xalqni engib bo'lmas ekan, biz Haqqoniy tariximizni tiklashimiz, xalqimizni, millatimizni ana shu tarix bilan qurollantirishimiz zarur. Tarix bilan qurollantirish, yana bir bor qurollantirish zarur". Bu vazifalarni bajarish uchun nima qilish kerak. Vatani tarixi fanining vazifalarini Birinchi Prezidentimiz lo'nda qilib ko'rsatdilar. "Fanning vazifasi kelajagimizning shakli-sham oyilini yaratib berish, ertangi kunimizning yo'nalishlarini, tabiiy qonuniyatlarini,

uning qanday bo'lishini ko'rsatib berishdan iborat deb, tushunaman. Odamlarga mustaqillikning afzalligini, mustaqil bo'lmagan millatning kelajagi yo'qligini, bu tabiiy qonuniyat ekanini isbotlab, tushuntirish berish kerak. Fan jamiyat va taraqqiyotni olg'a siljituvchi kuch, vosita bo'lmog'i lozim". Tarixni bilish davlat siyosati darajasiga ko'tarilishi zarur, - deb ko'rsatadi I.Karimov.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. O'zbekiston tarixi. R. Murtazaeva umumiy taxriri ostida. Yangi asr avlodi 2003. Toshkent.
2. O'zbekiston tarixi. O'quv qo'llanma. R.Shamsutdinov, X.Mo'minov. Sharq 2013. Toshkent.
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. 12-jildlik. Toshkent.
4. Vatan tarixi. R.Shamsutdinov. Sharq 2016. Toshkent.
5. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. I.Karimov. Sharq 1998. Toshkent.
6. Erkin va farovon, demokratik O'zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O'zbekiston 2016. Toshkent.
7. I.Karimov. Tarixiy xotirasiz kelajak yo'q. 1998 Toshkent.
8. Eshov B. Odilov A. O'zbekiston tarixi. 1-jild, Darslir,-Toshkent Yangi asr avlodi. 2014.
9. Usmonov Q. O'zbekiston tarixi. 2015 Toshkent.
10. Shirinova F., Ziyaeva D. O'zbekiston tarixi. O'quv qo'llanma. I qism 2015 Toshkent.